

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ACCELERATE.

Όνομα: Νεκτάριος Παΐσιος. – Φοιτητής Παιδαγωγικών Πανεπιστημίου Κύπρου.

Θέμα: Πώς να βελτιώσουμε την σημερινή κατάσταση σε θέματα στήριξης ατόμων με προβλήματα όρασης, μετά και την εφαρμογή του προγράμματος Accelerate

Μελλοντικές προοπτικές, Εισηγήσεις και προβληματισμοί, μέσα από τα μάτια ενός τυφλού.

Αγαπητή κυρία διευθύντρια της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, αγαπητή συνεργάτιδα από την εταιρία Polyplano Euroconsultants, αγαπητοί εκπρόσωποι και ομιλητές των πανεπιστημίων του Linz, Gratz και του πανεπιστημίου Κύπρου, κυρίες και κύριοι

Βρισκόμαστε ενώπιον του τελικού συνεδρίου για το πρόγραμμα Accelerate το οποίο μας φέρνει στο τέλος ενός σημαντικού έργου που διήρκεσε ένα περίπου χρόνο. Το τέλος αυτού του προγράμματος σηματοδοτεί την ολοκλήρωση μια συλλογικής και πολύπλευρης προσπάθειας από μέρους διαφόρων σημαντικών Ευρωπαϊκών πανεπιστημίων, τα οποία με την βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προσπάθησαν να επιτύχουν ένα δύσκολο έργο: την παροχή πρόσβασης στο γραπτό λόγο, διαμέσου των πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών, στα τυφλά και μερικώς βλέποντα άτομα. Παρ' όλο όμως που τα αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας είναι πολύ ικανοποιητικά, τα προβλήματα των ατόμων με προβλήματα όρασης δεν εξέλειπαν. Συνεπώς τα ενθαρρυντικά αποτελέσματα αυτού του προγράμματος δεν μπορούν παρά να μας ενδυναμώνουν την επιθυμία για συνέχεια, την επιθυμία για παραπέρα βελτίωση. Κατά τη διάρκεια αυτής της ομιλίας, λοιπόν, θα αναφερθώ συνοπτικά στην κατάσταση που επικρατούσε στο Πανεπιστήμιο Κύπρου πριν την έναρξη καθώς και αυτή που επικρατεί με το πέρας του προγράμματος Accelerate. Στη συνέχεια θα δώσω τις δικές μου προσδοκίες, εισηγήσεις και προβληματισμούς για το μέλλον και γενικότερα στους τρόπους βελτίωσης της σημερινής κατάστασης.

Κατ' αρχήν για καλύτερη κατανόηση της θέσης και ιδιότητάς μου θα ήθελα να δώσω κάποια προσωπικά στοιχεία. Ονομάζομαι Νεκτάριος Παΐσιος και είμαι πρωτοετής φοιτητής στο παιδαγωγικό κλάδο του πανεπιστημίου Κύπρου. Όντας ένα άτομο με προβλήματα όρασης, είχα άμεση επαφή με το πρόγραμμα Accelerate, ενώ σήμερα εργοδοτούμαι στη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου για σκοπούς του προγράμματος και την βοήθεια των ατόμων με προβλήματα όρασης. Με αυτά υπόψη είναι φανερό πως τα περισσότερα θέματα που θα θίξω πηγάζουν από προσωπικές εμπειρίες.

Όταν λοιπόν, πριν από περίπου 9 μήνες, είχα πατήσει για πρώτη φορά το πόδι μου στο Πανεπιστήμιο Κύπρου η κατάσταση δεν φαινόταν και ιδιαίτερα ρόδινη και συνοψιζόταν στα λόγια πολλών πανεπιστημιακών υπευθύνων οι οποίοι τόνιζαν πως το πανεπιστήμιο δεν ήταν έτοιμο για να δεχθεί ένα άτομο με προβλήματα όρασης. Και πράγματι, στο πανεπιστήμιο δεν υπήρχε καθόλου υλικό προσβάσιμο σε άτομα με προβλήματα όρασης όπως βιβλία Braille, οι καθηγητές δεν γνώριζαν πώς να διδάξουν σε ένα τυφλό φοιτητή, ο κόσμος γύρω μου ήταν τελείως άγνωστος και τέλος οι κτιριακές εγκαταστάσεις φάνταζαν ως ένας τεράστιος λαβύρινθος. Το γεγονός ότι δεν υπήρχε κατάλληλο γραπτό υλικό είτε στη γραφή Braille είτε ηχογραφημένα βιβλία,

δυσχέραινε τη μάθηση γιατί πολλή από τη μελέτη γινόταν στο σπίτι, με τη βοήθεια των γονέων. Η άγνοια των εκπαιδευτικών δυσκόλευε ακόμα περισσότερο τα πράγματα επειδή πολλοί καθηγητές είχαν με τέτοιο τρόπο διαμορφωμένες τις διαλέξεις τους που δεν επέτρεπαν σε ένα τυφλό άτομο να τις παρακολουθήσει με την ίδια ευκολία. Χαρακτηριστικό ήταν το πρόβλημα της λήψης σημειώσεων το οποίο λυνόταν μόνο με την ηχογράφηση της διάλεξης. Η μετάβαση από το σχολείο στο πανεπιστήμιο, ο μεγάλος αριθμός των φοιτητών και η αστάθεια στη σύνθεση των ακροατηρίων, δυσχεραίνει την κοινωνικοποίηση και την δημιουργία φιλικών και άλλων σχέσεων μεταξύ του ατόμου με προβλήματα όρασης και των άλλων φοιτητών, καθώς και μεταξύ των φοιτητών και των διδασκόντων. Τέλος, η πολυπλοκότητα των κτιριακών εγκαταστάσεων αποτελεί βεβαίως από μόνη της μια σημαντική πρόκληση στις δεξιότητες διακίνησης του κάθε ατόμου με προβλήματα όρασης.

Μετά την πάροδο ενός χρόνου η σημερινή κατάσταση έχει σίγουρα βελτιωθεί. Σε αυτό συνέβαλε και το πρόγραμμα Accelerate το οποίο έκανε δυνατή την εγκατάσταση σταθμών εργασίας στη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου. Μέσω αυτών των προσβάσιμων από άτομα με προβλήματα όρασης υπολογιστών μου έδωσε την ευκαιρία να επικοινωνώ χρησιμοποιώντας τον γραπτό λόγο, να εκτυπώνω όπως και οι άλλοι συμφοιτητές μου τις εργασίες μου, όπως και να έχω πρόσβαση στο διαδίκτυο. Επιπλέον, η πρόσβαση στο διαδίκτυο μου έδωσε τη δυνατότητα να κάνω αναζήτηση στο κατάλογο της βιβλιοθήκης καθώς και μια πληθώρα δωρεάν ηλεκτρονικών βιβλίων που είναι διαθέσιμα με το πάτημα ενός κουμπιού. Η παροχή εκτυπωτή Braille επίσης έχει δώσει σε όλα τα τυφλά άτομα, τη δυνατότητα άμεσης εκτύπωσης οποιουδήποτε ηλεκτρονικού εγγράφου, καθιστώντας εύκολη την ανάγνωση της ίδιας της εργασίας μου χωρίς την ανάγκη χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή. Τέλος, η δυνατότητα μεγέθυνσης των γραμματοσειρών επιτρέπει και σε άτομα με μειωμένη όραση να χειριστούν ένα συνηθισμένο υπολογιστή.

Οι αλλαγές προς το καλύτερο δεν επήλθαν όμως μόνο με τις επιδράσεις του προγράμματος Accelerate. Στη διάρκεια του ενός έτους που φοιτώ στο Πανεπιστήμιο Κύπρου οι καθηγητές έδειξαν πολλή κατανόηση και ενδιαφέρον. Τα μαθήματά τους γρήγορα προσαρμόστηκαν για την διευκόλυνσή μου. Για παράδειγμα, αξίζει να σημειωθεί εδώ το ενδιαφέρον που επέδειξε και η βοήθεια του κ. Π. Αναστασιάδη, ο οποίος ομολόγησε πως ένας από τους λόγους που προσέφερε τις σημειώσεις του σε ηλεκτρονική μορφή ήταν και για την δική μου διευκόλυνση. Οι συμφοιτητές μου ήταν ιδιαίτερα φιλικοί και έτοιμοι να βοηθήσουν στο κάθε τι. Συνεπώς, είναι φανερό πως το τελευταίο χρόνο και ιδιαίτερα με την συμβολή του προγράμματος Accelerate το Πανεπιστήμιο Κύπρου, και ειδικότερα η βιβλιοθήκη, έχουν προβεί σε σημαντικά βήματα στα θέματα των ατόμων με προβλήματα όρασης.

Παρ' όλα αυτά, όμως, το πρόγραμμα Accelerate δεν μπορεί και ούτε θα αναμενόταν άλλωστε να λύσει όλες τις δυσκολίες των φοιτητών με πρόβλημα όρασης. Ατενίζοντας το μέλλον λοιπόν θα πρέπει να αναλογιστούμε με προσοχή το τι έχουμε πετύχει, να εντοπίσουμε και να εκμεταλλευτούμε τις προοπτικές που ανοίγονται μπροστά μας και να προχωρήσουμε σε νέες, ακόμη πιο δραστικές αλλαγές στην ήδη υπάρχουσα κατάσταση. Βασικοί παράγοντες σε αυτή τη προσπάθεια μπορούν να είναι η νέα τεχνολογία, η ευαισθητοποίηση και η ενημέρωση των ακαδημαϊκών και των άλλων φοιτητών, καθώς και η δημιουργία διαφόρων ομάδων και διαδικασιών στήριξης των ατόμων με προβλήματα όρασης.

Στην εποχή μας όπου οι δραστικές εξελίξεις στην αναδυόμενη Κοινωνία της Πληροφορίας είναι πλέον φανερά αισθητές, η νέα τεχνολογία μπορεί να παρέχει σημαντική βοήθεια στα άτομα με προβλήματα όρασης, όπως άλλωστε διεφάνει από τα αποτελέσματα του προγράμματος Accelerate. Τα περισσότερα από τα βιβλία των πανεπιστημίων είναι τώρα μόνο διαθέσιμα σε έντυπη μορφή. Αυτό μετατοπίζει πολλές φορές το βάρος της ανάγνωσης στους γονείς και φίλους των ατόμων με προβλήματα όρασης, που προθυμοποιούνται να τους τα διαβάσουν. Αντί αυτού, η νέα τεχνολογία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και με τη χρήση της μηχανής σαρωτή (scanner) και του ανάλογου προγράμματος να μετατραπούν τουλάχιστο τα αναγκαία ακαδημαϊκά βιβλία σε ηλεκτρονική μορφή ή σε γραφή Braille. Και παρ' όλο που αυτή είναι μια επίπονη εργασία που θα χρειαστεί σίγουρα χρόνο, τα οφέλη της θα είναι τεράστια. Σε αυτό το σημείο θα μπορούσε να είναι χρήσιμη η δημιουργία μιας ομάδας στήριξης, η οποία θα μπορούσε να αναλάβει, ανάμεσα στα άλλα και αυτό το έργο. Μια τέτοια ομάδα θα ήταν επίσης ιδιαίτερα χρήσιμη στην ηχογράφιση βιβλίων σε κασέτες έτσι ώστε οι τυφλοί και τα άτομα με μειωμένη όραση να μπορούν να τα προμηθευτούν και να τα μελετήσουν χωρίς τη βοήθεια τρίτου. Σ' αυτό το θέμα θα είναι χρήσιμη η δημιουργία μιας βάσης δεδομένων μέσω της οποίας θα μπορούν να ανταλλάζουν και να αναπαραγάγουν ηχογραφημένα βιβλία οι διάφορες πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες.

Ένα άλλο σημαντικό εργαλείο το οποίο προσφέρει η νέα τεχνολογία είναι οι τηλεοράσεις κλειστού κυκλώματος. Μια τέτοια συσκευή είμαι στην ευχάριστη θέση να αναφέρω πως έχει ήδη προμηθευτεί το Πανεπιστήμιο Κύπρου από τη Σχολή Τυφλών. Αυτή η συσκευή επιτρέπει στα άτομα με μειωμένη όραση να τοποθετήσουν το συνηθισμένο βιβλίο κάτω από μία camera και να το διαβάσουν σε μεγέθυνση σε μια ειδικά διαμορφωμένη οθόνη.

Το μεγαλύτερο ίσως όμως επίτευγμα και εργαλείο της νέα τεχνολογίας είναι το διαδίκτυο. Ήδη έχω αναφέρει τα ηλεκτρονικά βιβλία που η βιβλιοθήκη μας έχει εντοπίσει στο διαδίκτυο. Όμως τα περισσότερα από αυτά είναι στα Αγγλικά και αρκετά παλιά. Βασικός μελλοντικός μας στόχος θα πρέπει να είναι η πρόσβαση σε πρόσφατες και έγκυρες ηλεκτρονικές πηγές στο διαδίκτυο. Αυτές μπορεί να συμπεριλαμβάνουν τα ηλεκτρονικά βιβλία, τα ηλεκτρονικά περιοδικά και τις ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων. Στόχος μας επίσης θα πρέπει να είναι να κάνουμε όσο το δυνατό πιο προσβάσιμες ιστοσελίδες για τα άτομα με προβλήματα όρασης. Δυστυχώς όσο περνά ο καιρός οι σελίδες στο διαδίκτυο γίνονται όλο και πιο οπτικές, και συνεπώς δυσκολεύεται η πλοήγησή τους από άτομα με προβλήματα όρασης. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της δικής μας βιβλιοθήκης όπου η ιστοσελίδα μας χρειάστηκε αρχικά πολλές αλλαγές και δοκιμές για να γίνει τελικά προσβάσιμη. Επιπλέον σημαντική θα είναι η δημιουργία ενός δικτύου βιβλιοθηκών μέσω του οποίου θα μπορούν να ανταλλάζουν και να διαθέτουν τις ηλεκτρονικές τους πηγές στους χρήστες τους, κάτι που άλλωστε θα είναι πιθανότατα ένας από τους στόχους του επόμενου Ευρωπαϊκού προγράμματος Αιγίς. Τα Πνευματικά δικαιώματα και το copyright είναι κάτι άλλο που πρέπει να μελετήσουμε, έτσι ώστε να μπορούν τα πανεπιστήμια να εξασφαλίζουν τα διάφορα βιβλία κατευθείαν από τους ίδιους τους εκδότες. Με αυτά είναι φανερό πως η νέα τεχνολογία είναι ένα σημαντικός σύμμαχος τον οποίο οι διάφορες πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες θα πρέπει να εκμεταλλευτούν στο έπακρο.

Σημαντικότερη αξία στην εύκολη φοίτηση των ατόμων με προβλήματα όρασης έχει όμως και ένας δεύτερος παράγοντας. Ο παράγοντας αυτός αναφέρεται στην θέσπιση νομοθετικού πλαισίου, κανονισμών και διαδικασιών οι οποίοι θα διασαφηνίζουν τον τρόπο φοίτησης των ατόμων με προβλήματα όρασης. Με ένα σύνολο τέτοιων θεσμών το κάθε πανεπιστήμιο θα μπορεί να εργάζεται και να αντιμετωπίζει τα προβλήματα με περισσότερη οργάνωση και ευελιξία. Έτσι, η αποτελεσματική στήριξη ενός ατόμου με προβλήματα όρασης δεν θα βασίζεται πλέον στην καλή προαίρεση του συγκεκριμένου ακαδημαϊκού ο οποίος διδάσκει το συγκεκριμένο μάθημα, αλλά θα είναι η ίδια παντού. Επιπλέον, οι καθηγητές και οι ίδιοι οι φοιτητές θα είναι, με αυτό τον τρόπο, πιο ενήμεροι για τα διάφορα προβλήματα και κατ' επέκταση πιο ευαισθητοποιημένοι στα θέματα αυτά. Αυτό θα τους επιτρέψει να δουν τα άτομα αυτά ως ισότιμα και θα τους ωθήσει να αναλάβουν τις δικές τους πρωτοβουλίες για την ορθή στήριξή τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Κυπριακή Βουλή έχει θεσπίσει μόλις πρόσφατα νομοθεσία προς αυτή τη κατεύθυνση.

Ως παράδειγμα της αναγκαιότητας της δημιουργίας οργανωμένων διαδικασιών μπορούν να αναφερθούν από τις δικές μου προσωπικές εμπειρίες, η έγκαιρη συγκρότηση των ακαδημαϊκών προγραμμάτων, η καθημερινή μελέτη και η διαδικασία των εξετάσεων. Μέχρι σήμερα το πρόγραμμα του ακαδημαϊκού εξαμήνου ήταν έτοιμο μόλις τις τελευταίες μέρες πριν την αρχή των μαθημάτων.

Αντιλαμβάνεστε τις δυσκολίες που αυτό δημιουργούσε, επειδή δεν έμενε καθόλου χρόνος σ' εμένα έτσι ώστε να μπορέσω να εντοπίσω την απαραίτητη βιβλιογραφία και να την μετατρέψω εγκαίρως στη γραφή Braille. Το πρόβλημα αυτό δυσχεραίνεται με το γεγονός ότι η βιβλιογραφία στο Πανεπιστήμιο Κύπρου δεν είναι δεδομένη και η επιλογή της επαφίεται εξ ολοκλήρου στους διδάσκοντες. Στο μέλλον θα μπορούσε να γίνεται καλύτερη συνεννόηση μεταξύ των διαφόρων τμημάτων και της βιβλιοθήκης έτσι ώστε η απαιτούμενη βιβλιογραφία να είναι γνωστή εκ των προτέρων.

Ένα άλλο θέμα είναι αυτό της μελέτης. Με τη σημερινή κατάσταση το βάρος της καθημερινής προετοιμασίας πέφτει στους ώμους του ιδίου του ατόμου με προβλήματα όρασης. Όπως και στη δική μου περίπτωση, το άτομο αυτό δυσκολεύεται ιδιαίτερα στην εύρεση βιβλίων για τις διάφορες μελέτες της απαραίτητης βιβλιογραφίας για μια μελέτη, την λήψη σημειώσεων κατά τη διάρκεια μιας διάλεξης, καθώς και την ανάγνωση των διαφόρων συγγραμμάτων που διανέμονται από τους καθηγητές σε έντυπη μορφή. Χαρακτηριστικό αυτού το προβλήματος είναι το γεγονός ότι το ασήκωτο βάρος της καθημερινής μελέτης ωθεί πολλά άτομα με προβλήματα όρασης να εγκαταλείψουν τις σπουδές τους. Λύση σε αυτά τα προβλήματα μπορεί ανεπιφύλακτα να δώσει η σύσταση μιας ειδικής ομάδας, εθελοντικής ή μη, η οποία θα βοηθά και θα στηρίζει συνεχώς τα άτομα αυτά. Μέλη της ομάδας αυτής πιθανότατα να είναι φοιτητές ή και λειτουργοί του πανεπιστημίου, οι οποίοι θα είναι διαθέσιμοι να λαμβάνουν σημειώσεις, να διαβάζουν στους τυφλούς και γενικά να βοηθούν στις καθημερινές του ανάγκες το άτομο με πρόβλημα όρασης.

Η σύσταση μιας τέτοιας ομάδας θα βοηθήσει ιδιαίτερα και σε ένα άλλο εξίσου σημαντικό τομέα, αυτό της ένταξης και κοινωνικοποίησης των ατόμων με προβλήματα όρασης. Γιατί είναι γνωστό πως το πανεπιστήμιο δεν είναι μοναχά ένας χώρος απόκτησης γνώσεων αλλά είναι συνάμα και ένας χώρος δημιουργίας κοινωνικών επαφών μεταξύ των φοιτητών. Το άτομο με προβλήματα όρασης, λόγω της φυσικής του "ιδιαιτερότητας" αναγκάζεται και σε αυτό το θέμα να αγωνιστεί και να προσπαθήσει περισσότερο από τους υπόλοιπους φοιτητές, μιας και τα άλλα άτομα

στο περίγυρό του, από άγνοια δεν γνωρίζουν πως να αντιδράσουν και πως να του συμπεριφερθούν. Έτσι, σε αυτό το θέμα θα πρέπει το κάθε πανεπιστήμιο να αποκτήσει τις απαραίτητες μεθόδους με τις οποίες θα ενημερώνονται οι φοιτητές, ώστε να αποδεκτούν το άτομο με πρόβλημα όρασης ως ένα ισότιμο μέλος της φοιτητικής κοινότητας.

Επίσης, ένα σημαντικό στοιχείο στην αξιολόγηση των φοιτητών σε οποιοδήποτε πανεπιστήμιο είναι οι εξετάσεις. Είναι φανερό πως τα άτομα με προβλήματα όρασης χρειάζονται ειδικό καθεστώς το οποίο θα διέπει τον τρόπο εξέτασής τους. Ο περισσότερος χρόνος που είναι σίγουρα αναγκαίος σε ένα τυφλό άτομο για την ολοκλήρωση των εξετάσεων του, καθώς και η δυνατότητα προφορικής εξέτασης είναι σίγουρα κάποια θέματα που θα πρέπει να προσεχθούν. Επίσης, οι καθηγητές θα πρέπει να γνωρίζουν τις διάφορες διαδικασίες μέσω των οποίων θα μπορούν με συνεργασία της βιβλιοθήκης να μετατρέπουν τα γραπτά σε γραφή Braille.

Τέλος θα ήθελα να αναφερθώ στα θέματα διακίνησης. Ένα σύγχρονο πανεπιστήμιο πρέπει να παρέχει τις ανάλογες υποδομές έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η εύκολη διακίνηση των ατόμων με προβλήματα όρασης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την δημιουργία εύκολα προσβάσιμων κτιριακών εγκαταστάσεων. Γιατί είναι φανερό πως οι σημερινές διαρρυθμίσεις πολλών πανεπιστημίων δεν ευνοούν την διαμονή και τη διακίνηση ατόμων με προβλήματα όρασης. Σημαντική είναι επίσης και η ανάγκη πρόσληψης εξειδικευμένου λειτουργού που θα αναλάβει την παροχή βοήθειας σε άτομα με ειδικές ανάγκες, όπως για παράδειγμα η εκμάθηση του χώρου.

Από τα λεχθέντα διαφαίνεται λοιπόν πως το πρόγραμμα Accelerate έχει πραγματικά προσφέρει σημαντική βοήθεια στα άτομα με προβλήματα όρασης, και ιδιαίτερα στη ισότιμη πρόσβασή τους στα συστήματα μιας σύγχρονης πανεπιστημιακής βιβλιοθήκης. Το γεγονός όμως παραμένει πως χρειάζονται ακόμα πολλά να γίνουν μέχρις ότου θα μπορέσουμε να πούμε πως τα άτομα αυτά μπορούν να φοιτήσουν σε ένα πανεπιστήμιο χωρίς κανένα ουσιαστικό πρόβλημα. Συνεπώς η λύση τουλάχιστο μερικών από αυτών των προβλημάτων θα πρέπει να είναι άμεσος στόχος του οποιοδήποτε μελλοντικού Ευρωπαϊκού προγράμματος. Το σημαντικό όμως είναι πως η αρχή έχει ήδη γίνει με το πρόγραμμα Accelerate και πάνω στη βάση αυτή θα μπορέσουμε σίγουρα να κτίσουμε ένα καλύτερο αύριο. Και για αυτούς που έχουν ακόμη τις επιφυλάξεις τους, είναι αρκετό το αρχαίο ρητό: “Η αρχή είναι το ήμισυ του παντός”.